

**МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РУХОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 37.012:373.3:37.037.1:159.946.2:371.8:796.1

Сергій Грицюк, аспірант факультету фізичної культури та здоров'я
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

**МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РУХОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті теоретично обґрунтовано процес моделювання розвитку рухових умінь і навичок учнів початкових класів у позакласній ігровій діяльності у формі квестів. Розкрито зміст основних блоків розробленої моделі: цільового, змістовно-процесуального, результативного. Сформульовано дефініції основних понять, що стосуються цілетворення моделі та її процесуального втілення. Це – “розвиток рухових умінь і навичок” та “позакласна ігрова діяльність”. Визначено критерії, показники, рівні ефективності розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів.

Ключові слова: рухові уміння і навички, розвиток рухових умінь і навичок, молодші школярі, позакласна ігрова діяльність, квести.

Рис. 1. Літ. 9.

Сергей Грицюк, аспирант факультета физической культуры и здоровья
Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки, г. Луцк

**МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ДВИГАТЕЛЬНЫХ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ ВО ВНЕКЛАССНОЙ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

В статье теоретически обосновано процесс моделирования развития двигательных умений и навыков учащихся начальных классов во внеклассной игровой деятельности в форме квестов. Раскрыто содержание основных блоков разработанной модели: целевого, содержательно-процессуального, результативного. Созданы дефиниции основных понятий, касающихся цели создания модели и ее процессуального воплощения. Это – “развитие двигательных умений и навыков” и “внеклассная игровая деятельность”. Определены критерии, показатели, уровни эффективности развития двигательных умений и навыков младших школьников.

Ключевые слова: двигательные умения и навыки, развитие двигательных умений и навыков, младшие школьники, внеклассная игровая деятельность, квесты.

Serhiy Hrytsyuk, Postgraduate Student of the Faculty of Physical Culture and Health
East-European Lesya Ukrayinka National University, Lutsk

**THE MODEL OF DEVELOPMENT OF THE MOTOR SKILLS OF JUNIOR
SCHOOLCHILDREN DURING THE EXTRACURRICULAR PLAYING ACTIVITIES**

The article deals with the problems of physical education of junior pupils. Their age is sensitive to the development of motor skills. The developing of motor skills means to progressively expand the ability of consciously and automated control of motor activity for the productive execution of the complicated life circumstances of motor tasks. The modeling of the development of motor skills helps to clearly define the purpose, means, and results of this process. It is possible to develop the motor skills of children of elementary school age by expanding the motor experience; improving the ability to walk, run, jump, climb, throw; widely use these actions in the non-standard and modified situations. The active motor activity can be used successfully outside of school time. Most junior schoolchildren like games. They are especially prone to positive emotions, the manifestation of joy. The powerful source of bright emotions for them is the different types of games, including the storyline and moving, quests. The scientists and practitioners know this feature and seek to develop the new ways of using the games out of school time. The studying of this area was called “the extracurricular activity”. The peculiarity of this concept is the organization of prolonged gaming activity in time beyond the learning in the game environment of the school. Such activity is based on the principles of interactivity, creativity, practice. In fact, it is the systematic, consistent extracurricular work with junior students. It purposefully involves the students into the active motor activity. The basic principles of the tasks of extracurricular gaming activities are the principles of consciousness, activity and autonomy; taking into account the age and individual characteristics; the positive emotional background of training; the connection with life. It positively affects their physical fitness, the positive dynamics of development of motor skills. The extracurricular gaming activity is a powerful and little-used means of physical development of junior pupils. Therefore, there is a need for its detailed studying and using in the practice of general education.

Keywords: motor skills, a development of motor skills, the junior schoolchildren, the extracurricular playing activity, the quests.

Постановка проблеми. Удосконалення рухових умінь і навичок у молодшому шкільному віці є проблемою, котра у контексті реформування загальноосвітньої школи та основних вимог Державного стандарту початкової загальної освіти (2011 р.) актуалізується необхідністю формування та розвитку в учнів початкових класів навичок базових загально розвивальних рухових дій [7]. Здійснювати такі завдання у школі першого ступеню найефективніше через ігрову діяльність, як у класі, так і поза його межами [4]. Пізнати означену наукову проблему можна з допомогою моделювання. Цей ефективний метод наукового пізнання здатен забезпечити належний теоретичний рівень вивчення будь-якого явища, процесу, у різних галузях науки у той момент, коли виникає потреба розглянути об'єкт і предмет дослідження цілісно, на основі аналітико-синтетичного підходу.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Протягом останніх десятиліть значна кількість наукових робіт присвячена вивченню сутності такого особливого феномену моторики як рухові уміння та навички й особливостям їхнього формування: Л. Ващенко (2017), Ю. Гевардовський (2012), С. Дудіцька (2010), В. Коренберг (2008), В. Папуша (2010), О. Худолій (2008), Z. Czajkowski (2002), В. Grasso (2005), А. Rokita (2013).

Експериментальні дослідження засвідчують, що особливим середовищем для використання ігрової діяльності у напрямі реалізації завдань оптимального рухового режиму та удосконалення рухової діяльності школярів в умовах навчального закладу виступає позакласна робота (О. Бичук (1997, 2011), І. Васкан (2016), Є. Доукіна (2014), Є. Захаріна (2013), М. Зубалій (2014), В. Івашковський (2014), Т. Круцевич (2010), А. Мельник (2014), О. Титунь (2013), А. Цьось (2006, 2011), Б. Шиян (2012).

Значний потенціал методу моделювання у дослідженні проблем фізкультурознавства розкрито в публікаціях Л. Гальченко (2015), Т. Давидової (2015), Т. Матвійчук (2015) на основі ідей К. Інгенкампа (1991), В. Штоффа (1963) щодо сутності педагогічного моделювання.

Водночас, незважаючи на значні наукові доробки, недослідженими залишаються питання розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів в умовах виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу, осучаснення позакласної роботи з цією віковою категорією дітей.

Метою статті є обґрунтування теоретичних основ моделювання процесу розвитку рухових

умінь і навичок молодших школярів у позакласній ігровій діяльності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Моделі, що використовуються в педагогічних дослідженнях характеризуються певними особливостями. Вони:

- спрощують модельований об'єкт дослідження, актуалізують лише ті реалії, котрі за припущенням дослідника є найбільш вагомими [5];

- відображають цілісну систему, кожен із компонентів якої спрямований на реалізацію поставленої мети [3];

- графічно зображають істотні ознаки та властивості об'єкта в таких зв'язках, які дають змогу розкрити структуру та функції об'єкта пізнання, тобто є структурно-функціональними [5];

- абстрагуючи об'єкт пізнання, надають нову інформацію про нього; висловлюють гіпотетичні припущення про ще не пізані взаємозв'язки [3; 5];

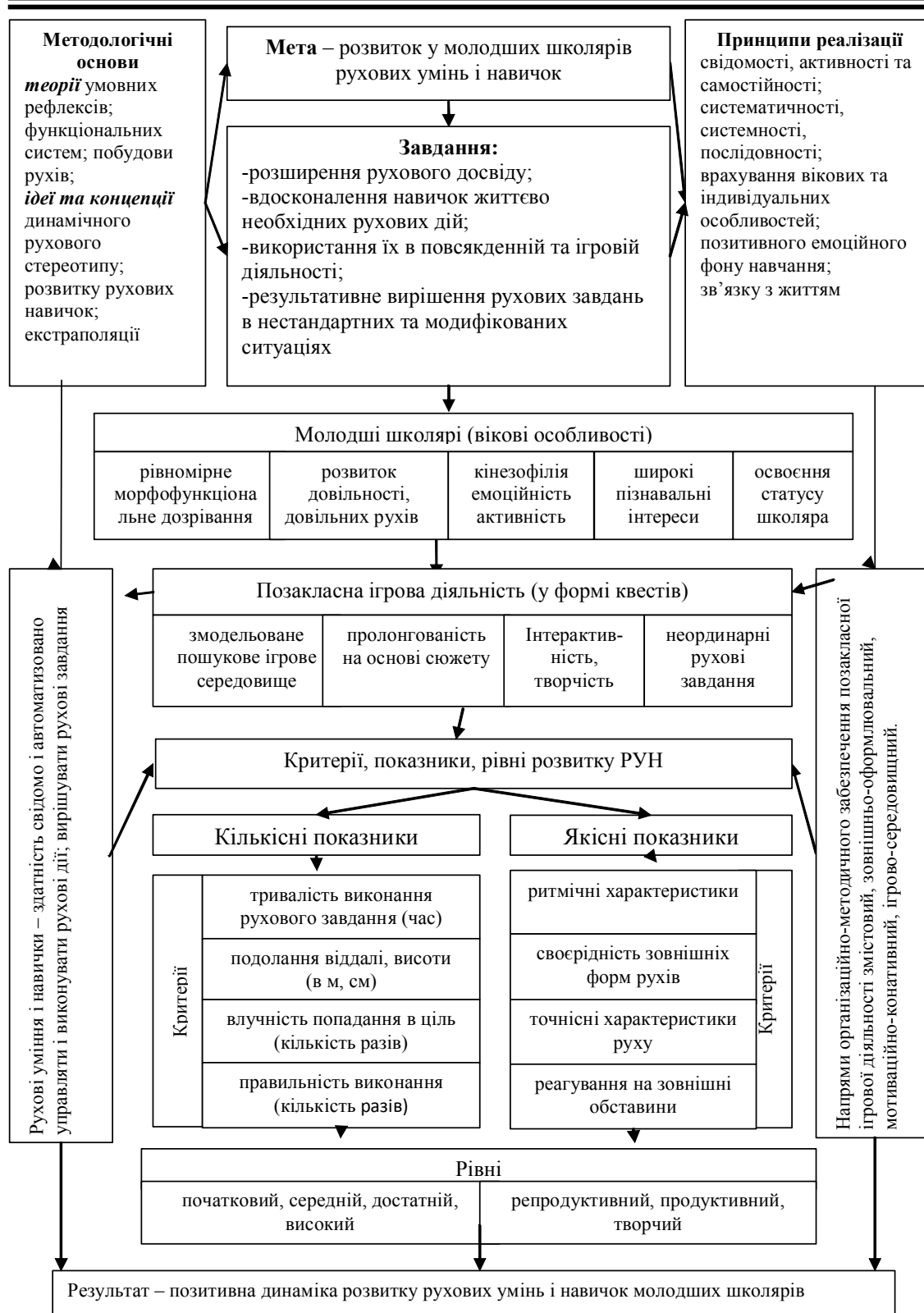
- виконують низку дослідницьких функцій – конструктивну, прогностичну, узагальнюючу, демонстраційно-ілюстративну тощо [3; 5].

Усі означені характерні особливості моделей, що використовуються в педагогічній галузі, враховувались під час створення моделі розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів у позакласній ігровій діяльності, ключові структурні елементи котрої та функції об'єкту пізнання відображені на схемі рис. 1.

Загалом основні конструкти моделі можна представити такими блоками: цільовим, змістовно-процесуальним, результативним.

Центральною складовою моделі є цільовий блок. Власне усі компоненти дослідно-експериментальної системи консолідуються навколо мети досліджуваного процесу, доповнюючи один одного і синергізуючи зусилля для її реалізації. Хоча за способом творення, мета, як уявлення про кінцевий результат діяльності чи процесу, є суб'єктивним витвором, джерела її походження – об'єктивні. Поряд із суперечностями, причинами, соціальними факторами, які зумовлюють необхідність здійснення цього процесу, значну роль відіграють методологічні підходи на основі аналізу теорій П. Анохіна, М. Бернштейна, І. Павлова, концепцій, ідей сучасних дослідників у галузі рухової діяльності. Зміст мети моделювання сформульований як розвиток рухових умінь і навичок молодших школярів. Під цим поняттям розуміється прогресивне поступальне розширення здатностей свідомого та автоматизованого управління руховими діями, можливостей у міру потреби винахідливо та раціонально актуалізувати

**МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РУХОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Рис. 1. Модель розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів у позакласній ігровій діяльності

цілісну виконавчу функціональну систему задля продуктивного виконання необхідних (ускладнених життєвими обставинами) рухових завдань.

Провідна мета моделювання у свою чергу конкретизується завданнями щодо розширення рухового досвіду дітей молодшого шкільного віку;

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РУХОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

вдосконалення у них навичок життєво необхідних рухових дій, зокрема ходьби, бігу, стрибків, лазіння, перелізання, метання; широкого використання цих дій у повсякденній та ігровій діяльності; результативне вирішення рухових завдань в нестандартних та модифікованих ситуаціях.

До змістово-процесуального блоку належать ті елементи, які покликані реалізувати визначені мету та завдання і їх можна широко трактувати як засоби та способи діяльності, тобто елементи функціонального характеру. У нашому дослідженні усі вони гуртуються навколо провідного процесу – позакласної ігрової діяльності. Цей феномен трактується нами як пролонговане педагогічно змодельоване розважальне дійство в спеціальноорганізованому ігровому середовищі, котре відбувається в позанавчальний час і побудоване на засадах інтерактивності, творчості, вправління. Задля реалізації потенціалу тривалої позакласної ігрової діяльності використовувались ідеї квест-підходу до організації позаурочних занять. Розробка змісту, форм, різновидів, способів втілення позакласної ігрової діяльності у формі квестів, як і загалом реалізація мети і завдань, спрямованих на розвиток рухових умінь і навичок молодших школярів, мають базуватись на визначених та експериментально перевірених принципах.

Принципи є тим елементом модельованої системи, який узагальнено фіксує знання про об'єкт дослідження. Вони виступають загальними правилами в нормативній сфері побудови педагогічного процесу. “У принципах фіксується знання про те, що не існує без наших спеціальних зусиль” [5, 116 – 117].

Принципи, як найбільш загальні положення, що здатні забезпечити здійснення процесу розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів у ході позакласної ігрової діяльності, можна запозичити з педагогіки, теорії та методики фізичного виховання [1; 2; 6; 8; 9].

На перший план у процесі розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів у позакласній ігровій діяльності висуваються принципи, що повною мірою забезпечують подолання тих протиріч, які гальмують рухову активність та діяльність дітей молодшого шкільного віку. Це зокрема:

1. Принцип свідомості, активності та самостійності. Належне здійснення молодшими школярами часткових рухових завдань та рухової діяльності загалом, залежить від усвідомленого, активного, ініціативного прагнення до їх виконання. Без активності неможливо як

реалізувати, так й удосконалювати рухові дії. Супутньою до активності є свідомість, як здатність ясно розуміти значення здійснюваної діяльності, передбачати її результати, необхідність корекції тощо. У позакласній діяльності поєднання обох якостей проявляється через добровільність та самодіяльність.

2. Принцип систематичності, системності, послідовності. Основою принципу є залежність ефективності навчально-виховного процесу від його оптимальної цілісності, тобто наявності системи взаємопов'язаних мети, завдань, змісту, засобів, методів, форм організації занять у певний визначений період, зокрема на першому ступені загальної освіти.

3. Принцип урахування вікових та індивідуальних особливостей. Реалізація цього принципу у процесі розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів при формуванні завдань, підборі засобів вимагає конкретизації визначення оптимального дозування фізичного, психічного та емоційного навантаження відповідно до реальних можливостей анатомо-фізичного, психічного та соціального розвитку дітей.

4. Принцип позитивного емоційного фону навчання. Школа повинна зробити все можливе, щоб із ранніх років систематично та послідовно культивувати в учнів захоплення фізкультурою, спортом, щоб діяльність як в школі, так і поза її межами здійснювалась з підйомом, супроводжувалась позитивними емоційними переживаннями, доставляла більше радості.

5. Принцип зв'язку з життям. Це обов'язкове підпорядкування усього процесу фізичного виховання завданням підготовки школяра до суспільно корисної та трудової діяльності, до захисту Батьківщини, формування якостей, необхідних в праці, в бою, в повсякденному житті, побуті, дозвіллі. Навчання та виховання молодших школярів повинні включатись у контекст реального життя, витікати з його потреб й активно готувати до участі в ньому. Це зокрема стосується й здійснення моторної функції.

Усі означені принципи є необхідною основою для виконання мети та завдань розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів. Вони ж виступають і підґрунтям для організаційно-методичного забезпечення у проектуванні та здійсненні позакласної ігрової діяльності [1].

Організаційно-методичне забезпечення позакласної ігрової діяльності із молодшими школярами у формі квестів розуміється як свідомо актуалізація необхідних об'єктивних обставин та різноманітних педагогічних заходів, які здатні повною мірою підсилити позитивні сторони

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РУХОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ігрової діяльності та детермінувати розвиток рухових умінь і навичок дітей молодшого шкільного віку. Аналіз та узагальнення наукових напрацювань, педагогічного досвіду, дали можливість у ході моделювання розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів визначити такі напрями організаційно-методичного забезпечення позакласної ігрової діяльності: змістовий, зовнішньо-оформлювальний, мотиваційно-конативний, ігрово-середовищний.

Змістове наповнення квестових занять як в інтелектуальному, так і руховому плані повинне бути достатньо доступним й одночасно розумово та фізично напруженим, цікавим але не спрощеним, наперед розробленим, але не позбавленим імпровізації у ході проведення. Для позакласної ігрової діяльності, як протяжної та неперервної протягом навчального року, можна запропонувати молодшим школярам великий мега-квест, який у свою чергу буде гуртувати низку конкретних тематичних квест-занять. Мотиваційно-конативне забезпечення позакласної ігрової діяльності спрямоване на стимулювання потребнісно-мотиваційної сфери дітей молодшого шкільного віку, позитивного впливу на зацікавленість руховою діяльністю та мобілізації для цього їхніх вольових зусиль. Одним із найбільш трудоемких напрямів організаційно-методичного забезпечення є ігрово-середовищний (вибір місцевості, підготовка усіх учасників квест-занять, створення ігрового середовища тощо). Загалом усі ключові аспекти організаційно-методичного забезпечення відображають домінуючі в сучасній педагогіці інноваційний, творчий, особистісно-орієнтований підходи.

Важливим компонентом моделі розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів у позакласній ігровій діяльності є результативний блок. Його розробка передбачає визначення критеріїв, показників, рівнів розвитку рухових умінь і навичок.

Для визначення кількісних показників були обрані найбільш значимі та виразні критерії: просторово-часові кінематичні характеристики. Фіксовані за допомогою орієнтовних норм тестів, передбачених навчальною програмою з фізичної культури, вони диференціюють кількісні результати вимірювання за початковим, середнім, достатнім, високим рівнями.

Якісні ж показники життєвонеобхідних рухових умінь і навичок відображаються комплексом ознак. Вони спрямовані на своєрідність руху, індивідуальний стиль рухових дій, яскраву зовнішню виразність. Усі ці якісні характеристики рухової діяльності, як правило, оцінюються за

допомогою спостереження фахівців і дають змогу визначити такі рівні якості рухових умінь і навичок: репродуктивний, продуктивний, творчий.

Висновки. Таким чином, моделювання розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів дало можливість визначити основні компоненти цього складного процесу: мету, завдання, методологічні основи, принципи та напрями організаційно-методичного забезпечення позакласної ігрової діяльності, вікові особливості молодших школярів, специфіку позакласної ігрової діяльності у формі квестів, критерії, показники, рівні розвитку рухових умінь і навичок. Усі вони взаємопов'язані між собою та за умов успішної реалізації здатні предметно забезпечити головний результат – позитивну динаміку розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів.

Перспективи подальших досліджень полягають у апробації та аналізі усіх означених складових організаційно-методичного забезпечення позакласної ігрової діяльності задля розвитку рухових умінь і навичок молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васкан І. Науково-методичні основи розвитку рухової активності підлітків у позаурочній діяльності / І. Васкан, В. Захожий, Н. Захожа, Н. Мацкевич // *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* – 2016. – № 1. – С. 40–47.
2. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. / Е. С. Вільчковський, О. І. Курок – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2008. – 428 с.
3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика: Пер. с нем. / К. Ингенкамп. – М.: Педагогика, 1991. – 240 с.
4. Концепція “Нової української школи” 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/17/mon.pdf>
5. Краевский В. В. Моделирование в педагогическом процессе / В. В. Краевский. // *Введение в научное исследование по педагогике: Учебн. пособие для студентов пед. ин-тов.* – М.: Просвещение, 1988. – С. 107–122.
6. Кудикіна Н. В. Теоретичні засади педагогічного керівництва ігровою діяльністю молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Н. В. Кудикіна; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2004. – 41 с.
7. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. Постанова КМУ від

**МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РУХОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

20 квітня 2011 р. № 462. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF/page2>

8. Теорія і методика фізичного виховання: у 2-х тт. Том 1. / За редакцією Т. Ю. Круцевич. – К.: Видавництво НУФВСУ “Олімпійська література”, 2008. – 390 с.

9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: навч. посіб.: в 2 ч. Ч. 2. / Б. М. Шиян, І. О. Омеляненко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 304 с.

REFERENCES

1. Vaskan, I. (2016). *Naukovo-metodychni osnovy rozvytku rukhovoї aktyvnosti pidlitkiv u pozaurochniy diyalnosti* [Scientific and methodological bases of development of motor activity of adolescents in extracurricular activities]. Physical education, sports and health culture in modern society, no.1, p. 40–47. [in Ukrainian].

2. Vilchkovskyy, E. S. (2008). *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya ditey doshkilnoho viku: Navch. posib.* [Theory and methods of physical education of children of preschool age: a study guide]. Sumy VTD “University Book”, 428 p. [in Ukrainian].

3. Ingenkamp, K. (1991). *Pedagogicheskaya diagnostika* [Pedagogical diagnostics] translation from German. Moscow: Pedagogy, 240 p. [in Russian].

4. Kontseptsiya “Novoi ukrayinskoi shkoly” (2016). [Concept of “New Ukrainian School”] [Electronic resource]. Access mode: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/17/mon.pdf> [in Ukrainian].

5. Kraevskiy, V. V. (1988). *Modelirovanie v pedagogicheskoy protsesse* [Modeling in the pedagogical process]. Introduction to scientific research on pedagogy: Textbook for students of pedagogical institutes. Moscow: Education, pp. 107–122. [in Russian].

6. Kudykina, N. V. (2004). *Teoretychni zasady pedahohichnoho kerivnytstva irovoyu diyalnistyu molodshykh shkolyariv u pozaurochnomu navchalno-vykhovnomu protsesi* [Theoretical foundations of pedagogical leadership of gaming activity of junior pupils in extra-curricular educational process]. *Extended abstract of Doctor’s thesis*. Kyiv, 41 p. [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoї zahalnoi osvity. Postanova KМУ vid 20 kvitnya 2011 r. [On Approval of the State Standard of Primary General Education: CMU resolution dated April 20, 2011 № 462]. [Electronic resource]. Access mode: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF/page2> [in Ukrainian].

8. Krutsevych, T. Yu. (Ed.). (2008). *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya: u 2-ky tt.* [The theory and methods of physical education: In 2 v.]. Kyiv: NUFFSU Publishing House “Olympic Literature” 390 p. [in Ukrainian].

9. Shyyan, B. M. (2012). *Teoriya i metodyka fizychnoho vykhovannya shkolyariv: navch. posib.: v 2 ch. Ch. 2.* [Theory and method of physical education of schoolchildren: Tutorial: in 2 parts. Part 2]. Ternopil: Educational book – Bogdan, 304 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.08.2017

“Вихователь! – яка висока потрібна тут душа!... Воістину, щоб створити людину, треба самому бути або батьком, або більше, ніж людиною”.

Жан-Жак Руссо
французький філософ-просвітник

“Хоч які, здавалося б, великі вимоги, що їх ми ставимо перед вихователем, але ці вимоги цілком відповідають обширності і важливості самої справи”.

Костянтин Ушинський
педагог українського походження

“Людина народжується на світ не для того, щоб зникнути безвісною пилінкою. Людина народжується, щоб лишити по собі слід вічний”.

Василь Сухомлинський
український педагог, публіцист, письменник

